

Prop.
1988/89:69

Regeringens proposition

1988/89:69

om utbyggnad av föräldraförsäkringen och
förstärkt föräldraledighet

Regeringen förelägger riksdagen vad som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 22 december 1988 för de åtgärder och de ändamål som framgår av föredragandenas hemställan.

På regeringens vägnar

Ingvar Carlsson

Bengt Lindqvist

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås en utbyggnad av föräldraförsäkringen enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring. Utbyggnaden avses ske i tre etapper och vara helt genomförd den 1 juli 1991. Reformen innebär att föräldrapenning med anledning av ett barns födelse skall utges under 18 månader sammanlagt för föräldrarna med belopp motsvarande föräldrarnas sjukpenning. Huvudtanken med utbyggnaden är att ge förvärvsarbetande föräldrar bättre möjligheter till samvaro med sina barn. Lagförslag lämnas avseende den första etappen, som skall genomföras den 1 juli 1989. I den första etappen av utbyggnaden föreslås föräldrar med barn födda under oktober 1988 eller senare få föräldrapenning för ytterligare 90 dagar med belopp på sjukpenningnivån. Genom övergångsregler får föräldrar med barn födda under augusti eller september 1988 föräldrapenning med belopp motsvarande föräldrarnas sjukpenning under ytterligare 30 resp. 60 dagar.

Föräldrapenning skall enligt förslaget kunna tas ut till dess barnet har fyllt åtta år eller till den senare tidpunkt då det har avslutat första skolåret. I fråga om den tillfälliga föräldrapenningen föreslås att den övre gränsen för uttag av de s. k. kontaktdagarna ändras från den tidpunkt då barnet fyller tolv år till utgången av det kalenderår under vilket barnet fyller tolv år.

I propositionen föreslås vidare ändringar i lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn m. m. Ändringarna syftar till att förstärka en arbetstagares rätt till föräldraledighet genom att utöka möjligheterna att påverka förläggningen av den dagliga föräldraledigheten. De föreslagna ändringarna innebär följande. Antalet tillåtna ledighetsperioder per kalenderår utökas från två till tre. Mot en arbetstagares vilja skall daglig ledighet

inte få delas upp. I de fall då arbetsgivaren och arbetstagaren inte kan enas om hur ledigheten skall förläggas, skall arbetsgivaren underrätta den arbetstagarorganisation som arbetstagaren tillhör om sitt beslut. De föreslagna ändringarna avses träda i kraft den 1 juli 1989.

Prop. 1988/89:69

Närvarande: statsministern Carlsson, ordförande, statsråden Feldt, Sigurdsen, Hjelm-Wallén, Bodström, Göransson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Hellström, Johansson, Hultström, Lindqvist, G. Andersson, Lönnqvist, Thalén, Nordberg, Engström, Freivalds

Föredragande: statsråden Lindqvist och Thalén

Proposition om utbyggnad av föräldraförsäkringen och förstärkt föräldraledighet

Statsråden Lindqvist och Thalén anmäler sina förslag. Anförandena och förslagen redovisas i underprotokollen för social- och arbetsmarknadsdepartementen.

Statsrådet Lindqvist hemställer att regeringen i en proposition förelägger riksdagen vad han och statsrådet Thalén har anfört för de åtgärder och ändamål de har hemställt om.

Regeringen ansluter sig till föredragandenas överväganden och beslutar att genom proposition förelägga riksdagen vad föredragandena har anfört för de åtgärder och ändamål de har hemställt om.

Regeringen beslutar att de anföranden och förslag som redovisas i underprotokollen skall bifogas propositionen som *bilagorna 1 och 2*.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 22 december 1988

Föredragande: statsrådet Lindqvist

Anmälan till proposition om utbyggnad av föräldraförsäkringen och förstärkt föräldraledighet

1 Inledning

Föräldraförsäkringen infördes år 1974 och ersatte den tidigare moderskapsförsäkringen som var en del av sjukförsäkringen. Från moderskapsförsäkringen utgavs ett engångsbelopp till barnafödskor. Till sådana barnafödskor, som var sjukpenningförsäkrade som förvärvsarbetande, utgavs också en ersättning per dag som var beroende av vederbörandes arbetsinkomst, s. k. tilläggssjukpenning. Någon på den allmänna försäkringen grundad rätt att få sjukpenning vid vård av sjukt barn fanns inte. Förmånerna var skattefria och grundade ej pensionsrätt.

Föräldraförsäkringens införande innebar stora förändringar i förhållande till moderskapsförsäkringen. Den från principiell synpunkt viktigaste förändringen var att det kontanta stödet i samband med barnafödelse, föräldrapenningen, kunde utges även till barnets fader om denne vårdade barnet. Föräldrarna kunde därmed själva avgöra vem av dem som skulle stanna hemma hos barnet och därmed uppbära föräldrapenningen. Denna förändring av försäkringen hade stor betydelse och blev ett viktigt bidrag till en ökad jämställdhet mellan kvinnor och män. Det uttalade syftet var att båda föräldrarna på lika villkor skulle ges möjlighet att på ett tillfredsställande sätt kombinera förvärvsarbete och en god omvårdnad om barnen.

Det ekonomiska stödet tog sikte på att ersätta bortfallet av arbetsinkomst då en förälder stannar hemma för att ta hand om barnet. Föräldrapenningen utgavs därför i regel med ett belopp som motsvarade förälderns sjukpenning. En lägsta ersättningsnivå – garantinivå – infördes främst med hänsyn till de föräldrar som inte hunnit etablera sig på arbetsmarknaden. Samtidigt infördes också en rätt till föräldrapenning för adoptiv- och fosterföräldrar enligt i princip samma regler som för biologiska föräldrar, varvid tidpunkten då barnet kom till sina nya föräldrar jämfördes med födelsetidpunkten.

Den nya föräldraförsäkringen gav också en rätt till sjukpenning för högst 10 dagar varje år för en förälder som måste stanna hemma från arbetet för att vårda ett sjukt barn. En sådan ersättningsrätt gavs även en pappa som var tvungen att stanna hemma för att vårda ett barn i samband med födelsen av ytterligare ett barn i familjen.

Under den senaste tjuoårsperioden har kvinnornas förvärvsfrekvens

ökat mycket kraftigt. Detta gäller även för kvinnor med barn i förskoleåldern. Detta är av stort värde för landet. Utan deras arbetsinsatser skulle stora delar av Sveriges näringsliv, liksom samhällets service, inte fungera. Kvinnornas arbete medför utöver produktionsresultatet också intäkter till samhället i form av skatter och arbetsgivaravgifter.

För familjen innebär kvinnornas förvärvsarbete ökade inkomster och därmed möjligheter att leva på en god ekonomisk standard. För kvinnorna innebär förvärvsarbete möjligheter till personlig utveckling och ökad medvetenhet. Kvinnorna har kommit till arbetsmarknaden för att stanna och planeringen måste därför inriktas på att vidareutveckla samhället så att det i högre grad än nu blir möjligt för båda föräldrarna att förena förvärvsarbete med vård av barn.

Det faktum att båda föräldrarna förvärvsarbetar medför å andra sidan påfrestningar för familjen. Tiden blir en knapp resurs. Det är, enligt min mening, uppenbart att barnfamiljerna behöver känna att de har samhällets stöd och att familjepolitiken utgår från deras behov.

Familjerna behöver en trygg och stabil omsorg om barnen under den tid de förvärvsarbetar. Riksdagens principbeslut år 1985 i fråga om barnomsorg innebär bl. a. att den kommunala barnomsorgen år 1991 skall vara utbyggd till full behovstäckning för barn som har behov av omsorg från det barnet är ett och ett halvt år. För kommunerna innebär det vidare att de inte skall minska omfattningen av den barnomsorg som gäller barn under ett och ett halvt år.

Föräldrarna behöver också tid för att bygga upp en förtroendefull relation till barnen. Den nuvarande föräldraförsäkringen ger i dag ekonomiska möjligheter för en förälder att vara hemma under ett år. Även om detta vid en internationell jämförelse är en lång period anser jag att tiden bör förlängas. Om målet – mer tid för samvaro mellan barn och föräldrar – finner jag också att det råder en bred politisk enighet, även om det finns skilda åsikter om medlen att nå dit.

Jag anser att målet bör nås genom att föräldraförsäkringen byggs ut så att den täcker en ersättningsperiod på ett och ett halvt år. Ersättningen skall under hela denna period utges enligt inkomstbortfallsprincipen. Med en föräldraförsäkring som täcker inkomstbortfallet under ett och ett halvt år och en rätt till barnomsorgsplats från det barnet är ett och ett halvt år ökas den ekonomiska och sociala tryggheten påtagligt för småbarnsfamiljerna. Även familjernas behov av att detaljplanera för att kunna kombinera förvärvsarbete med en meningsfull samvaro med barnen kommer att minska. Föräldraförsäkringens utbyggnad medför också en förlängning av ledigheten genom samordningen med lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn, m. m. Enligt denna lag, föräldraledighetslagen, har nämligen en arbetstagare rätt till – förutom en förkortning av arbetstiden som jag kommer att beröra under avsnitt 4.2 – hel ledighet för vård av barn till dess barnet har uppnått ett och ett halvt års ålder.

En föräldraförsäkring som täcker inkomstbortfall under ett och ett halvt år och där utbyggnaden också är förenad med andra åtgärder – exempelvis en förlängning av rätten att ta ut föräldrapenningen till dess barnet är åtta år – medför också andra stora fördelar. På grund av amning är det

naturligt att mamman tar en stor del av ledighetstiden i anspråk under den första tiden efter barnets födelse. Med en kraftig utbyggnad ökas pappornas möjlighet att utnyttja försäkringen, vilket är bra för barnen, för papporna, för mammorna och för jämställdheten. Utbyggnaden av den tid under vilken föräldrapenning kan tas ut, liksom andra åtgärder för att öka flexibiliteten, gör det också lättare för den enskilde föräldern att använda föräldraförsäkringen just när det passar denne bäst. Det blir vidare inte längre lika nödvändigt att ta hela ledigheten från förvärvsarbetet i anslutning till barnets födelse. Det blir i stället lättare att spara tid med föräldrapenning för särskilda behov eller för att förkorta den dagliga arbetstiden.

Jag presenterar i det följande konkreta förslag till reglering av den första etappen av utbyggnaden, som omfattar ersättning med föräldrapenning på sjukpenningnivån under ytterligare tre nya föräldraförsäkringsmånader. Jag redovisar också en utbyggnadsplan för hur målet – en föräldraförsäkring som omfattar ett och ett halvt år – skall nås.

2 Nuvarande ersättningsregler

Föräldraförsäkringen består av två huvudförmåner, föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning.

Föräldrapenning med anledning av barns födelse eller ett adoptivbarns ankomst utges under högst 360 dagar sammanlagt för föräldrarna. Vid flerbarnsbörd ökas antalet föräldrapenningdagar med 180 för varje barn utöver det första. Om föräldrarna gemensamt har vårdnaden om barnet har vardera föräldern rätt till föräldrapenning under minst 90 av de 360 dagarna. En förälder har dock rätt att avstå från att uppbära föräldrapenning till förmån för den andra föräldern.

För 270 av de 360 dagarna betalas föräldrapenning ut med belopp motsvarande föräldrarnas sjukpenning, dock lägst 60 kr. per dag, den s. k. garantinivån. Under de återstående 90 dagarna får alla föräldrapenning på garantinivån. Föräldrapenning får tas ut längst till dess barnet fyller fyra år.

Tillfällig föräldrapenning utges till en förälder som måste avstå från förvärvsarbete för att vårda ett barn som inte har fyllt 12 år i samband med

1. sjukdom eller smitta hos barnet,
2. sjukdom eller smitta hos barnets ordinarie vårdare,
3. besök i samhällets förebyggande barnhälsovård,
4. vårdbehov på grund av att barnets andra förälder besöker läkare med ett annat barn till någon av föräldrarna, under förutsättning att också det barnet omfattas av bestämmelserna om tillfällig föräldrapenning.

Är barnet under 240 dagar gammalt utges tillfällig föräldrapenning endast om tillsynen av barnet är stadigvarande ordnad eller barnet tas in på sjukhus.

Tillfällig föräldrapenning enligt punkterna 1.3 och 4 utges under högst 90 dagar per barn och år. I annat fall är ersättningstiden högst 60 dagar per barn och år.

Tillfällig föräldrapenning utges också till förälder till ett barn som fyllt

fyra men inte tolv år när föräldern avstår från förvärvsarbete i samband med föräldrautbildning, besök i barnets skola eller besök i förskole- eller fritidshemsverksamhet inom samhällets barnomsorg i vilken barnet deltar. Dessa s. k. kontakt dagar är två per barn och år.

Tillfällig föräldrapenning kan även utges för vård av ett barn som fyllt tolv men inte sexton år om barnet på grund av sjukdom, psykisk utvecklingsstörning eller annat handikapp är i behov av särskild tillsyn eller vård. Sådan tillfällig föräldrapenning utges under högst 60 dagar per barn och år.

Såväl föräldrapenning som tillfällig föräldrapenning kan utges i form av hel, halv eller en fjärdedels föräldrapenning.

3 Utbyggnad av föräldraförsäkringen

Regeringens familjepolitik inriktas nu, förutom på en utbyggnad av barnomsorgen, på en reformering av föräldraförsäkringen. Föräldraförsäkringen utgör en av hörnpelarna i det ekonomiska stödet till barnfamiljerna. Detta gäller i särskilt hög grad stödet till småbarnsfamiljerna. Försäkringen gör det möjligt för föräldrarna att vara hemma för att vara tillsammans med barnet utan att familjens ekonomi försämras. Föräldrarna ges ekonomisk kompensation för det inkomstbortfall de får i samband med ett barns födelse. Som framgår av vad jag tidigare har sagt ges kompensationen på föräldrarnas sjukpenningnivå, vilket i princip innebär 90% av föräldrarnas bruttoinkomst. Eftersom föräldrapenningen kan tas ut i form av hel, halv eller fjärdedels förmån ger den föräldrarna möjlighet att ta ut ersättningen på det sätt som passar familjen bäst. Det är alltså möjligt att t. ex. inleda föräldraledigheten med en period med hel föräldrapenning för att sedan successivt övergå till halv och en fjärdedels ersättning på det sätt och i den takt familjen önskar.

En av de mest betydelsefulla beståndsdelarna i föräldraförsäkringen är den möjlighet försäkringen ger för båda föräldrarna att vara tillsammans med barnet under de viktiga första åren av barnets uppväxt. I föräldraförsäkringens föregångare, moderskapsförsäkringen, var denna möjlighet förbehållen mödrarna. Föräldraförsäkringen har således medfört stora fördelar från jämställdhetssynpunkt. Enligt tillgänglig statistik har andelen pappor som varit föräldralediga under barnets första levnadsår legat runt 22%. Under barnets första 18 månader är denna siffra något högre eller ca 27%. Jag återkommer till föräldraförsäkringens betydelse för jämställdheten mellan kvinnor och män.

3.1 Utbyggnadens inriktning

Prop. 1988/89:69
Bilaga I

Mitt förslag: Föräldraförsäkringen byggs ut till att omfatta 18 månader med ersättning som motsvarar föräldrarnas sjukpenning. Utbyggnaden skall ske i etapper och vara helt genomförd den 1 juli 1991. I den första etappen, som genomförs den 1 juli 1989, byggs försäkringen ut med ytterligare tre månaders ersättning på sjukpenningnivå. Den andra etappen innebär att dagar med ersättning på garantinivån byts ut mot ersättning på sjukpenningnivån. Denna etapp genomförs den 1 juli 1990. I den sista etappen byggs försäkringen ut med ersättning för ytterligare tre månader på föräldrarnas sjukpenningnivå.

Skälen för mitt förslag: En utbyggnad av föräldraförsäkringen är en angelägen reform för att ytterligare förbättra barnfamiljernas situation. Utbyggnaden av barnomsorgen sker i enlighet med riksdagens beslut. Senast år 1991 skall alla förskolebarn från ett och ett halvt års ålder ha rätt att delta i någon form av förskoleverksamhet. Rätten avser plats i daghem, familjedaghem, deltidsgrupp eller deltagande i öppen förskoleverksamhet. En ansvarsfull familjepolitik innehåller med nödvändighet både ett ekonomiskt stöd till en förälder som avstår från förvärsarbete för att vårda barn och en barnomsorg som gör det möjligt för föräldern att förena förvärsarbete eller studier med vård och ansvar för barn. Enligt min mening bör därför föräldraförsäkringen byggas ut till att omfatta totalt 18 månader med ersättning på föräldrarnas sjukpenningnivå. Denna utbyggnad av försäkringen bör vara avslutad den 1 juli 1991. Utbyggnaden föreslås, bl. a. med hänsyn till de dryga kostnader som den för med sig, ske i etapper.

Den första etappen bör omfatta en utbyggnad av försäkringen med ytterligare tre månaders ersättning på sjukpenningnivå. Antalet garantidagar föreslås förbli oförändrat i denna etapp. Etappen genomförs den 1 juli 1989.

Etapp två bör medföra att de 90 dagarna med ersättning på garantinivån byts ut mot ersättning på sjukpenningnivån. Denna etapp föreslås bli genomförd den 1 juli 1990.

Etapp tre slutligen bör innebära att försäkringen utökas med ytterligare tre månader med ersättning på föräldrarnas sjukpenningnivå. Denna etapp avses bli genomförd den 1 juli 1991. Vid denna tidpunkt bör således det uppsatta målet om en föräldraförsäkring omfattande 18 månader med ersättning på sjukpenningnivån ha nåtts.

De här berörda förändringarna i försäkringen innebär inte att systemet med en lägsta föräldrapenningnivå, den s. k. garantinivån, avskaffas. Denna behövs för föräldrar som saknar eller har en låg inkomst.

Möjligheten att ta ut föräldrapenning i form av hel, halv eller fjärdedels ersättning behålls för att göra det möjligt att anpassa ersättningen till de särskilda behoven i varje enskild familj.

Jag har nu redogjort för i vilken takt och i vilka former jag anser att

utbyggnaden av föräldraförsäkringen bör ske. I det följande kommer jag att föreslå åtgärder för att förverkliga den första etappen i den utbyggnad som jag skisserat.

4 Första etappen i utbyggnaden av föräldraförsäkringen

4.1 Antalet ersättningsdagar

Mitt förslag: Föräldraförsäkringen byggs ut med ytterligare 90 dagar med ersättning på förälderns sjukpenningnivå. Ersättningen skall som hittills kunna tas ut i form av hel, halv eller fjärdedels föräldrapenning. De särskilda ersättningsdagarna vid flerbarnsbörd förblir oförändrade till antal och belopp.

Skälen för mitt förslag: Föräldrapenning i samband med ett barns födelse utges för närvarande under sammanlagt 360 dagar. Ersättningen utges under 270 dagar med belopp motsvarande förälderns sjukpenning. Återstående 90 dagar ersätts med ett garantibelopp som utgör 60 kr. per dag.

En förbättring av det ekonomiska stödet till barnfamiljerna är som jag tidigare anfört en angelägen familjepolitisk reform. Den ökade förvärvsfrekvensen bland kvinnorna och det påvisade intresset hos föräldrar att förena förvärvsarbete med vård och ansvar för barn bör leda till att samhället underlättar för föräldrarna att förena föräldraskapet med en insats på arbetsmarknaden. En utökad och därmed förbättrad föräldraförsäkring är enligt min uppfattning det bästa sättet att förverkliga föräldrarnas ambitioner i det här avseendet. Det är också mycket viktigt att båda föräldrarna får möjlighet att ta ansvar för barnets vård och utveckling. Föräldrarna måste därför ges ekonomiska möjligheter att ta detta ansvar. Ersättning från föräldraförsäkringen på förälderns sjukpenningnivå ger sådana möjligheter. En av fördelarna med ersättning på sjukpenningnivån är att den ger båda föräldrarna möjlighet att stanna hemma från sitt arbete för att kunna vårda sitt barn. Om ersättningen läggs på en fast, lägre nivå medför detta i allmänhet att den förälder som har den lägsta förvärvsinkomsten — vilket vanligtvis är mamman — blir den som får ta det huvudsakliga ansvaret för vården av barnet. Detta hänger naturligtvis samman med att familjens inkomstbortfall blir mindre om man väljer att låta den som har den lägsta inkomsten stanna hemma hos barnet. En sådan konstruktion av ersättningen till föräldrarna anser jag helt otidsenlig och otillfredsställande inte minst från jämställdhetssynpunkt. Samtidigt talar all erfarenhet för att barnen har lika stort behov av var och en av sina föräldrar under uppväxttiden.

Jag föreslår mot denna bakgrund att föräldraförsäkringen byggs ut med ytterligare 90 dagar med ersättning på sjukpenningnivån.

Den utbyggnad av ersättningstidens längd som jag föreslår innebär att föräldrapenning med anledning av ett barns födelse skall kunna utges

under högst 450 dagar sammanlagt för båda föräldrarna. Ersättningen skall som tidigare kunna tas ut i form av hel, halv eller en fjärdedels föräldrapenning. Reglerna för den särskilda ersättningen vid flerbarnsbörd föreslås bli oförändrade.

Förslaget förutsätter ändringar i 4 kap. 3 § första stycket och 6 § tredje och fjärde styckena lagen (1962:381) om allmän försäkring. Jag föreslår i samband härmed också vissa redaktionella ändringar i 6 §.

4.2 Tidsram för uttag av föräldrapenning

Mitt förslag: Föräldrapenning får tas ut längst till dess barnet har fyllt åtta år eller den senare tidpunkt då barnet har avslutat första skolåret.

Skälen för mitt förslag: Föräldrapenning får för närvarande – med undantag avseende adoptivbarn – inte utges för barn som fyllt fyra år. Denna reglering infördes i samband med att de tidigare ersättningsformer föräldrapenning i samband med barns födelse och särskild föräldrapenning sammanfördes till en förmån den 1 januari 1986. Den särskilda föräldrapenningen kunde tas ut fram till dess barnet fyllde åtta år eller till den senare tidpunkt då barnet avslutade det första skolåret. Som skäl för ändringen angavs i prop. 1984/85:78 om förbättringar inom föräldraförsäkringen m. m. bl. a. att föräldrarna till övervägande del tog ut föräldrapenningen under barnets tre första levnadsår, samt att möjligheten att spara dagar med särskild föräldrapenning medförde administrativa problem för försäkringskassorna samtidigt som föräldrarna hade svårt att hålla reda på antalet uttagna respektive sparade dagar.

Den utökning av antalet föräldrapenningdagar som jag föreslagit medför redan i sig att den nuvarande fyraårsgränsen inte är tillräcklig för att medge föräldrarna att ta ut föräldrapenningen enligt samtliga de alternativ som lagen ger rätt till. Tidsramen för uttag av föräldrapenning måste därför sträckas ut. Det är som jag tidigare framhållit också viktigt att ge föräldrarna så stor valfrihet som möjligt att använda försäkringen vid den tidpunkt som de själva anser lämplig. Den utbyggda försäkringen ger också föräldrarna bättre möjligheter att kombinera ett deltidsarbete med partiell föräldrapenning, vilket i sin tur medför att föräldrapenningdagarna räcker betydligt längre än tidigare. Enligt föräldraledighetslagen har en arbetstagarare för vård av barn rätt till – förutom hel ledighet som jag berört i avsnitt 1 – förkortning av arbetstiden till bl. a. tre fjärdedelar av normal arbetstid. En utsträckning av den tid under vilken föräldrapenningen kan tas ut innebär alltså dessutom en samordning med föräldraledighetslagens regler. Mot denna bakgrund föreslår jag att åldersgränsen förlängs så att föräldrapenning får tas ut fram till dess barnet fyller åtta år eller till den senare tidpunkt då barnet avslutat det första skolåret.

Föreskrifterna om föräldrapenning gäller i tillämpliga delar också för adoptivbarn. Tidpunkten då den försäkrade fått barnet i sin vård jämställs därvid med tidpunkten för barnets födelse. Föräldrapenning utges dock inte för barn som fyllt tio år. Någon ändring i dessa regler föreslås inte.

4.3 Kontaktdagar

Mitt förslag: Rätten att ta ut s. k. kontaktdagar utsträcks till att omfatta hela det kalenderår under vilket barnet fyller tolv år.

Skälen för mitt förslag: Enligt nu gällande regler har en förälder till ett barn som fyllt fyra men inte tolv år rätt till tillfällig föräldrapenning om han avstår från förvärvsarbete i samband med föräldrautbildning, besök i barnets skola eller besök i förskole- eller fritidshemsverksamhet inom samhällets barnomsorg som barnet deltar i. Sådan tillfällig föräldrapenning utges under sammanlagt högst två dagar per barn och år (s. k. kontaktdagar).

På grund av utbyggnaden av föräldraförsäkringen med ytterligare tre månader med ersättning på föräldrarnas sjukpenningnivå, tillsammans med en utsträckning av den tid under vilken föräldrapenningen kan tas ut från fyra till åtta år, kan kontaktdagar för barn i åldern fyra till åtta år ifrågasättas. Jag anser emellertid att de ändamål för vilka kontaktdagarna tillskapat är så betydelsefulla att möjligheten att ta ut särskilda kontaktdagar bör finnas kvar även i framtiden.

Riksdagen har i samband med behandlingen av motion 1987/88:Sf242 gett regeringen till känna vad socialförsäkringsutskottet anfört (1987/88:SfU16, rskr. 145) angående behovet av att kontaktdagar skall kunna tas ut för skolbesök under varje termin t. o. m. det kalenderår barnet fyller tolv år. Riksdagen har därför begärt ett förslag som gör ett sådant uttag av kontaktdagar möjligt.

De nuvarande reglerna angående uttag av kontaktdagar medger som jag tidigare anfört inte att kontaktdagar tas ut för barn som fyllt tolv år. Detta kan medföra att föräldrar till barn i samma skolklass kan ha olika möjligheter att besöka sitt barn beroende på när på året barnet fyller tolv år. Jag anser i likhet med riksdagen att detta är otillfredsställande och föreslår därför att rätten att ta ut kontaktdagar förlängs till att gälla hela det kalenderår under vilket barnet fyller tolv år.

Förslaget förutsätter en ändring i 4 kap. 10 § tredje stycket lagen (1962:381) om allmän försäkring.

4.4 Möjlighet att ta ut ömsom dagar med föräldrapenning på sjukpenningnivå och ömsom dagar med föräldrapenning på garantinivå

Min bedömning: Den nuvarande regeln att föräldrapenning under de första 180 dagarna av ersättningstiden utges med belopp som motsvarar föräldrarnas sjukpenning bör bibehållas oförändrad under den första etappen i den föreslagna utbyggnaden av föräldraförsäkringen.

Skälen för min bedömning: Enligt 4 kap. 6§ andra stycket lagen (1962:381) om allmän försäkring utges föräldrapenning för de första 180 dagarna med belopp motsvarande föräldrarnas sjukpenning. Först efter uttag av de första 180 dagarna är det möjligt för föräldern att "varva" mellan ersättning på sjukpenningnivån och ersättning på garantinivån efter föräldrarnas egna önskemål. Många föräldrar har uttryckt önskemål om att få "varva" dagar med föräldrapenning på sjukpenningnivån med dagar på garantinivån under hela ledigheten med föräldrapenning för att på så sätt få en jämnare inkomst.

Enligt min uppfattning är det en angelägen målsättning för försäkringen att i så stor utsträckning som möjligt låta föräldrarnas egna önskemål styra uttaget av föräldrapenning. Ett system med en total flexibilitet i det här avseendet är emellertid förenat med påtagliga administrativa svårigheter för försäkringskassorna. Redan dagens regler innebär en omfattande registrering för att bokföra föräldrapenningdagarna under rätt rubrik, dvs. dagar med föräldrapenning på sjukpenningnivå resp. på garantinivå. Detta trots att det för närvarande endast handlar om 90 dagar av vardera slaget. Många föräldrar har också svårigheter med att få en överblick över den egna situationen beträffande ersättningsdagar.

Den första etappen av en utökad föräldraförsäkring innebär att det antal dagar med ersättning på sjukpenningnivån som kan bli föremål för en flexibel användning på det sätt jag beskrivit kommer att fördubblas. Jag anser att den ökade flexibilitet som de nya reglerna medger är positiv och principiellt sett bör stödjas. I min inledning till detta anförande har jag emellertid beskrivit hur den fortsatta utbyggnaden av föräldraförsäkringen bör ske fram till år 1991. Av detta framgår att de särskilda dagarna med ersättning på garantinivån redan fr. o. m. den 1 juli 1990 avses bytas ut mot ersättning på sjukpenningnivån. En ytterligare utvidgning av flexibiliteten inom försäkringen genom full frihet att redan från första ersättningsdagen ta ut ömsom ersättning på sjukpenningnivå och ömsom ersättning på garantinivå skulle således enbart avse perioden från den 1 juli 1989 till den 1 juli 1990. Med tanke på de omfattande problem en sådan utvidgning av flexibiliteten skulle innebära för försäkringens administration anser jag att någon förändring av reglerna för uttag av föräldrapenning inte bör göras på denna punkt.

4.5 Övergångsregler

4.5.1 Barn som omfattas av det ökade antalet ersättningsdagar

Mitt förslag: De nya 90 föräldrapenningdagarna med ersättning på sjukpenningnivån skall gälla barn födda under oktober 1988 eller senare. För barn födda i september 1988 utökas antalet dagar med 60 och för barn födda i augusti 1988 utökas antalet dagar med 30.

Skälen för mitt förslag: Jag har i inledningen beskrivit att avsikten är att den första etappen i utbyggnaden skall genomföras den 1 juli 1989. Jag

anser det naturligt att föräldrar med barn födda i oktober 1988 blir den första grupp som fullt ut skall omfattas av den första etappen i den utbyggda föräldraförsäkringen. Bakgrunden till detta är att dagarna med föräldrapenning på sjukpenningnivån tar slut i juli 1989 om föräldrarna till denna barngrupp har utnyttjat föräldraförsäkringen maximalt sedan barnet föddes. För att undvika alltför kraftiga tröskeleffekter anser jag dock att en övergångsreglering bör tillämpas för barn som är födda under månaderna närmast före oktober 1988. Jag föreslår därför att föräldrapenningtiden utsträcks för barn födda under september månad 1988 med 60 dagar och för barn födda under augusti månad samma år med 30 dagar. På så sätt åstadkoms en övergångstid som jag anser ger rimlig rättvisa mellan olika föräldragrupper.

4.5.2 Åldersgränsen för uttag av föräldrapenning

Mitt förslag: Rätten att ta ut föräldrapenning till dess barnet fyllt åtta år eller till den senare tidpunkt då barnet avslutat första skolåret skall omfatta alla föräldrar som vid ikraftträdandet den 1 juli 1989 har kvar föräldrapenningdagar för barn födda efter den 1 juli 1985.

Skälen för mitt förslag: Jag har tidigare i mitt anförande (avsnitt 3.1) föreslagit att den första etappen i utbyggnaden skall genomföras den 1 juli 1989. Den ändring av åldersgränsen för rätt att ta ut föräldrapenning från fyra till åtta år som jag föreslagit i avsnitt 4.2 medför en ökad flexibilitet i föräldrarnas möjligheter att ta ut föräldrapenning efter familjens behov. De nya reglerna bör omfatta alla föräldrar som har föräldrapenningdagar kvar för barn som är födda efter den 1 juli 1985, dvs. fortfarande har rätt till föräldrapenning enligt nu gällande regler då de nya reglerna träder i kraft. En så utformad övergångsregel innefattar enligt min mening en rimlig avvägning. Att låta även föräldrar som vid ikraftträdandet den 1 juli 1989 har barn i åldrarna 4 – 8 år omfattas av den nya regeln skulle enligt min mening leda alltför långt. Det skulle te sig främmande att genom ny lagstiftning "återuppväcka" en rätt som gått förlorad genom att den sedan år 1986 gällande åldersgränsen vid fyra år har passerats. En sådan utvidgning skulle vidare leda till en betydande kostnad för försäkringen. Till detta kommer att fullständiga uppgifter saknas om vilka föräldrar som inte har tagit ut samtliga föräldrapenningdagar och även om antalet kvarvarande dagar. Mot denna bakgrund föreslår jag att förändringen av åldersgränsen skall omfatta föräldrar som har föräldrapenningdagar kvar för barn som är födda efter den 1 juli 1985 när de nya reglerna träder i kraft. Dagar med ersättning på föräldrarnas sjukpenningnivå får därvid tas ut på denna nivå, medan dagar på garantinivån får tas ut med garantibelopp.

4.6 Utformning av övergångsregler i etapperna 2 och 3 av utbyggnaden av föräldraförsäkringen

Prop. 1988/89:69
Bilaga 1

Mitt förslag: Den andra och tredje etappen av utbyggnaden av föräldraförsäkringen förses med motsvarande övergångsregler som föreslås i den första etappen. När de 90 dagarna med föräldrapenning på garantinivån skiftas till föräldrapenning på sjukpenningnivån under den andra etappen får därför föräldrar med barn födda under oktober 1989 eller senare samtliga kvarstående garantidagar utbyta mot dagar på sjukpenningnivån. För barn födda i september 1989 får högst 60 dagar bytas ut och för barn födda i augusti 1989 får utbytet avse högst 30 dagar.

Den ytterligare utökning av föräldraförsäkringen med 90 dagars ersättning på sjukpenningnivån som skall ske i den tredje etappen gäller barn födda under oktober 1990 eller senare. För barn födda i september 1990 utökas antalet dagar med 60 och för barn födda i augusti 1990 utökas antalet dagar med 30.

Skälen för mitt förslag: Jag har under avsnitt 3.1 beskrivit inriktningen av den föreslagna utbyggnaden av föräldraförsäkringen. Eftersom utbyggnaden framför allt av kostnadsskäl föreslås ske successivt bör varje etapp förses med särskilda övergångsregler. Jag anser det då vara naturligt att övergångsreglerna får ett likartat utseende. Detta är värdefullt inte minst från informationssynpunkt. I alla tre etapperna av utbyggnaden sker en utökning med 90 dagars ersättning på sjukpenningnivån, låt vara att det under den andra etappen handlar om ett utbyte av ersättning på garantinivån mot ersättning på sjukpenningnivån. Under avsnitt 4.5.1. har jag föreslagit att den utbyggda föräldraförsäkringen under den första etappen skall omfatta barn födda nio månader före den föreslagna ikraftträdandetidpunkten och senare. För att undvika alltför kraftiga tröskeeffekter har särskilda övergångsregler föreslagits för barn födda tio resp. elva månader före ikraftträdandet.

Enligt min uppfattning är det rimligt att införa övergångsregler av motsvarande slag som vid genomförandet av den första etappen av utbyggnaden av föräldraförsäkringen även vid genomförandet av de återstående etapperna. Jag anser därför att den andra etappen av utbyggnaden bör gälla också föräldrar till barn som är födda fr. o. m. oktober 1989. För den kategorin bör samtliga den 1 juli 1990 återstående dagar med ersättning på garantinivån bytas ut mot dagar med ersättning på sjukpenningnivån. För barn födda i september 1989 får högst 60 återstående dagar bytas ut och för barn födda i augusti 1989 omfattar utbytet högst 30 återstående dagar. På motsvarande sätt bör den tredje etappen i utbyggnaden omfatta även föräldrar till barn födda fr. o. m. oktober 1990. För dessa barn bör föräldrapenning på sjukpenningnivån få tas ut under ytterligare 90 dagar. För barn födda i september 1990 utökas antalet dagar med 60 och för barn födda i augusti 1990 utökas antalet dagar med 30.

Jag avser att föreslå regeringen att återkomma till riksdagen med lagförslag för den andra resp. tredje etappen i utbyggnaden av föräldraförsäkringen.

Prop. 1988/89:69
Bilaga 1

5 Information

Mitt förslag: Ett belopp på 2,5 milj. kr. ur anslaget C 2 Bidrag till föräldraförsäkringen för budgetåret 1989/90 får disponeras för informationsinsatser i samband med genomförandet av de nya reglerna inom föräldraförsäkringen. Medlen bör framför allt användas för informationsinsatser i syfte att öka pappornas uttag av föräldrapenning.

Skälen för mitt förslag: Regeringen har i propositionen om jämställdhetspolitiken inför 90-talet (prop. 1987/88:105) framhållit att utformningen av det ekonomiska familjestödet har stor betydelse när det gäller att öka jämställdheten mellan män och kvinnor. En av de viktigaste beståndsdelarna i det sammanhanget är föräldraförsäkringen.

Införandet av föräldraförsäkringen år 1974 och utvecklingen därefter har inneburit stora förändringar i framför allt pappornas uttag av föräldraledighet. År 1974 var andelen pappor som tog ut föräldrapenning ca 3%. Enligt de senaste tillgängliga uppgifterna om pappornas uttag av föräldrapenning tog år 1987 29% av papporna i familjer med gifta förvärvsarbetsande föräldrar ut föräldrapenning under barnens två första levnadsår. Mamman är oftast hemma under barnets första månader medan pappan tar ut föräldraledighet företrädesvis mellan fjärde och nionde månaden av barnets första levnadsår. När det gäller den tillfälliga föräldrapenningen är siffran ännu högre. Här togs drygt 40% av ersättningen ut av papporna.

Av de uppgifter jag redovisat framgår att papporna använder sig av föräldraförsäkringen i relativt stor omfattning. Föräldraförsäkringen har således en stor betydelse ur jämställdhetssynpunkt. I olika sammanhang har det framställts krav på kvotering av föräldrapenningdagarna mellan föräldrarna för att åstadkomma en utökning av pappornas uttag av föräldraledighet. För min egen del anser jag att man i första hand bör göra ytterligare informationsansträngningar för att få till stånd de attitydförändringar som behövs för att öka pappornas insatser i vården av sina barn. Särskilda informationsinsatser bör därför göras i samband med den föreslagna utbyggnaden av försäkringen. Jag har erfarit att LO planerar att genomföra en pappaledighetskampanj under våren 1989. Den kampanjen kan då utgöra en viktig del i informationsaktiviteterna inför genomförandet av den utbyggda föräldraförsäkringen. Jag anser det dock viktigt att ytterligare insatser görs för att sprida erforderlig information om nya regler i föräldraförsäkringen och angelägenheten av att båda föräldrarna tar lika stor del i vården av barnen. Jag föreslår därför att särskilda medel avsätts för sådana informationsaktiviteter, som framför allt skall syfta till att öka pappornas uttag av föräldrapenning. Ur anslaget C 2 Bidrag till föräldra-

försäkringen för budgetåret 1989/90 bör således 2.5 milj. kr. få disponeras för informationsinsatser om den förbättrade föräldraförsäkringen. Riksförsäkringsverket och försäkringskassorna kommer givetvis också att på sedvanligt sätt informera om de nya reglerna.

6 Kostnader

6.1 Föräldraförsäkringen

Den föreslagna utbyggnaden av föräldraförsäkringen beräknas för den första etappen, dvs. budgetåret 1989/90, medföra en kostnadsökning för den allmänna försäkringen med ca 2 300 milj. kr. Enligt de finansieringsregler som gäller skall föräldraförsäkringens kostnader finansieras på samma sätt som sjukförsäkringens, dvs. till 85 % via socialförsäkringsavgifter och till 15 % över statsbudgeten. Detta innebär en kostnadsökning för anslaget C 2 Bidrag till föräldraförsäkringen på 342 milj. kr. för budgetåret 1989/90.

Jag har tidigare beskrivit omfattningen av den fortsatta utbyggnaden av försäkringen under de båda återstående etapperna. Den andra etappen är kostnadsberäknad till 1 950 milj. kr. och den tredje etappen till 2 480 milj. kr. Den totala kostnaden för utbyggnaden till ersättning på sjukpenningnivå under sammanlagt 18 månader den 1 juli 1991 kan beräknas till totalt 6 910 milj. kr.

6.2 Administrativa kostnader m. m.

Den föreslagna utbyggnaden av föräldraförsäkringen ger i administrativt hänseende upphov till dels utvecklings- och genomförandekostnader för riksförsäkringsverket, dels kostnader för utbildning och för handläggningen vid de allmänna försäkringskassorna.

Utvecklings- och genomförandekostnaderna för riksförsäkringsverket avser huvudsakligen ADB-kostnader. Därutöver krävs också utvecklingsinsatser vad avser allmänna råd och tillämpningsföreskrifter för de allmänna försäkringskassorna. Kostnaden är av engångskaraktär och bör kunna rymmas inom ramen för anslaget B 1 för budgetåret 1988/89.

För försäkringskassornas del kan den föreslagna utbyggnaden av försäkringen beräknas medföra ett personalbehov på ytterligare 100 handläggare hos kassorna. Kostnaden för detta beräknas till 17.5 milj. kr., vilket har beaktats vid beräkning av anslaget för 1989/90. Till detta kommer vissa utbildningskostnader för försäkringskassorna. Dessa senare kostnader bedömer jag dock kunna rymmas inom ramen för det befintliga anslaget till försäkringskassorna.

Mitt förslag: Den första etappen i utbyggnaden av föräldraförsäkringen genomförs den 1 juli 1989.

Skälen för mitt förslag: Som framgår av vad jag anfört under avsnitt 6 är utbyggnaden av försäkringen förenad med betydande kostnader. För att åstadkomma en lämplig fördelning av kostnaderna över åren har jag därför föreslagit att reformen skall ske etappvis. Den första etappen bör därvid genomföras den 1 juli 1989.

8 Upprättat lagförslag

I enlighet med vad jag nu anfört har inom socialdepartementet upprättats förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Förslaget bör fogas till regeringsprotokollet i detta ärende som *bilaga 1:1*.

9 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

1. *dels* att anta lagförslaget.
 2. *dels* att godkänna att ett belopp av 2 500 000 kr. ur anslaget C 2 Bidrag till föräldraförsäkringen för budgetåret 1989/90 får disponeras för särskilda informationsinsatser (avsnitt 5).
 3. *dels* att godkänna de riktlinjer som jag förordat för den fortsatta utbyggnaden av föräldraförsäkringen och för övergångsreglernas utformning (avsnitten 3.1 och 4.6).
- Vidare hemställer jag att regeringen bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag anfört om
4. ersättningsdagar på garantinivå under den första etappen av utbyggnaden (avsnitt 4.4).

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 22 december 1988

Föredragande: statsrådet Thalén

Anmälan till proposition om utbyggnad av föräldraförsäkringen och förstärkt föräldraledighet

1 Inledning

Lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn, m. m. (föräldraledighetslagen) trädde i kraft den 1 januari 1979 och ersatte den dessförinnan gällande lagen (1976:280) om rätt till föräldraledighet. Förarbetena utgörs i huvudsak av promemorian (DsS 1977:7) Vidgad rätt till ledighet för vård av barn m. m., propositionen (prop.1977/78:104) med förslag om utvidgad rätt till ledighet för vård av barn m. m. samt arbetsmarknadsutskottets betänkande (AU 1977/78:31) med anledning av propositionen. Vissa bestämmelser i lagen har fått ny utformning i samband med ändringar i föräldraförsäkringen åren 1979 och 1985 samt i lagen (1982:80) om anställningsskydd (LAS) år 1982.

I en inom arbetsmarknadsdepartementet upprättad promemoria (Ds A 1987:6) Förstärkt rätt till föräldraledighet har föreslagits vissa ändringar i föräldraledighetslagen. Ändringsförslagen, som har sin grund bl. a. i ett uttalande av riksdagen (AU 1985/86:5, rskr. 32) och i framställningar till regeringen från bl. a. LO (Dnr R 1848/85), avser främst att förbättra föräldrars möjlighet att påverka uttag och förläggning av daglig föräldraledighet. Den sammanfattning av innehållet som görs i promemorian bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 2:1*.

Promemorian har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna bör fogas till protokollet som *bilaga 2:2*. En sammanställning över remissyttrandena har upprättats inom arbetsmarknadsdepartementet och finns tillgänglig i ärendet (Dnr R 4652/87).

Regeringen beslutade den 17 november 1988 att inhämta lagrådets yttrande över förslag till lag om ändring i föräldraledighetslagen. Förslaget hade upprättats i arbetsmarknadsdepartementet på grundval av den ovan nämnda promemorian. Det lagförslag som remitterades till lagrådet överensstämmer, bortsett från några redaktionella ändringar, med det förslag som jag nu lägger fram.

Lagrådet har i sitt yttrande, som bör fogas till protokollet som *bilaga 2:3*, inte haft någon erinran mot det remitterade förslaget.

2 Allmän motivering

2.1 Bakgrund

2.1.1 Föräldraledighetslagen

Föräldraledighetslagen gäller en arbetstagare i hans eller hennes egenskap av förälder. Enligt 1 § i lagen skall den som utan att vara förälder är rättslig vårdnadshavare och har vård om ett barn vid tillämpning av lagen anses likställd med en förälder. Också fosterförälder och den med vilken en förälder är eller har varit gift eller har eller har haft barn omfattas av lagen under förutsättning att parterna stadigvarande sammanbor.

Föräldraledighetslagen är i princip tvingande. Enligt 2 § är avtal som inskränker eller upphäver en arbetstagares rättigheter enligt lagen ogiltiga. Från vissa regler i lagen kan dock avvikelser göras genom kollektivavtal.

Föräldraledigheten får enligt 3 § tas ut dels i form av hel ledighet och dels i form av förkortning av arbetstiden till tre fjärdedelar av normal arbetstid. Rätten till hel ledighet gäller till dess barnet har blivit ett och ett halvt år. Rätten till förkortning av arbetstiden gäller till dess barnet har fyllt åtta år eller till den senare tidpunkt då det har avslutat sitt första skolår. Dessutom har arbetstagaren enligt 4 § rätt till ledighet under tid för vilken föräldrapenningförmån utges enligt 4 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL). En arbetstagare som uppbär föräldrapenningförmån kan antingen vara helt ledig eller arbeta halvtid eller trekvartstid.

Som villkor för rätt till ledighet gäller enligt 5 § att arbetstagaren varit anställd hos arbetsgivaren antingen de senaste sex månaderna eller sammanlagt minst tolv månader under de senaste två åren. Kvinnliga arbetstagare har dock enligt 4 § alltid rätt till ledighet under sex veckor före och sex veckor efter en förlossning. De har vidare rätt till ledighet för amning.

I 6 § begränsas arbetstagarens rätt att ta ledigt så till vida att ledigheten får delas upp på högst två perioder varje kalenderår. Detta gäller både för heltidsledighet och för ledighet genom arbetstidsförkortning. Berör en ledighetsperiod mer än ett kalenderår skall den hänföras till det kalenderår då den påbörjades. Från denna periodregel görs undantag för främst det fallet att föräldern uppbär tillfällig föräldrapenning enligt AFL, t. ex. på grund av att barnet är sjukt.

En arbetstagare som planerar att vara ledig för vård av barn skall enligt 7 § anmäla detta till sin arbetsgivare i god tid före ledighetens början. Vissa tidsfrister finns angivna i lagen. Föranleds ledigheten av sjukdom eller smitta gäller inte någon anmälningstid om arbetstagaren uppbär tillfällig föräldrapenning enligt AFL under ledigheten. En anmälningsskyldighet finns också i 9 § för en arbetstagare som vill avbryta sin ledighet och återgå i arbete.

Detaljerade bestämmelser om ledighetens förläggning finns i 8 §. Ledighet skall enligt 8 § första stycket förläggas till de dagar som arbetstagaren begär. Ledighet i form av arbetstidsförkortning skall dock som huvudregel spridas jämnt över arbetsveckans samtliga dagar.

När det gäller ledighetens förläggning under dagen och andra frågor som sammanhänger med ledigheten skall arbetsgivaren enligt 8 § andra stycket

samråda med arbetstägaren. Frågorna kan även bli föremål för förhandling enligt lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet (MBL). Om överenskommelse inte kunnat träffas om förläggningen av ledigheten utan arbetsgivaren ensam beslutat om denna är arbetsgivaren skyldig att underätta arbetstägaren om beslutet.

Kan arbetsgivaren och arbetstägaren inte komma överens bestämmer arbetsgivaren i dessa frågor i den mån annat inte följer av kollektivavtal. Arbetsgivaren får dock inte utan arbetstägarens samtycke förlägga ledigheten till annan tid än vid arbetsdagens början eller slut.

Av 10 § i lagen framgår att en arbetstägare inte får avskedas eller sägas upp enbart av det skälet att han eller hon begär eller utnyttjar sin rätt till ledighet. Lagen innehåller också i 11 § en på samma sätt konstruerad regel om skydd mot omplacering och mot försämring av anställningsvillkoren. Arbetsgivare som bryter mot lagen kan enligt 13 § dömas till skadestånd.

2.1.2 Småbarnsföräldrars förvärvssituation, m. m.

Ungefär var femte förvärvsarbetande person i Sverige har barn under sju år. Cirka 80 % av alla barn lever tillsammans med båda sina föräldrar. De övriga lever antingen med en ensamstående förälder – oftast modern – eller i någon form av blandfamilj.

49 % av alla barn under sju år har år 1988 plats inom den kommunala barnomsorgen. 7 % har privat anordnad barntillsyn. Våren 1988 efterfrågades 55 000 nya platser i kommunala daghem eller familjedaghem.

Förvärvsfrekvensen för kvinnor i Sverige är internationellt sett mycket hög. Under mitten av 1990-talet väntas andelen kvinnor som förvärvsarbetar bli lika stor som andelen män. Särskilt snabb har sysselsättningsökningen varit för kvinnor med barn under sju år. För år 1988 är deras förvärvsfrekvens i genomsnitt 85 %.

Betydligt fler kvinnor än män utnyttjar möjligheten att arbeta deltid medan barnen är små. 66 % av kvinnorna med barn under sju år arbetade deltid år 1986. Av män med barn under sju år hade endast några få procent deltid.

2.1.3 Skydd mot omplacering

En bestämmelse till skydd mot omplacering och liknande finns i 11 § föräldraledighetslagen. Den har följande lydelse:

Arbetstägare är ej skyldig att enbart av det skälet att arbetstägaren begär eller tar i anspråk rätt till ledighet enligt denna lag vidkännas minskning av de förmåner som är förenade med anställningen eller försämring av arbetsförhållandena i annan mån än som följer av upphållet i arbetet. Arbetstägare är ej heller skyldig att av skäl som nu har sagts vidkännas annan omplacering än sådan som kan ske inom ramen för anställningsavtalet och som är en nödvändig följd av ledigheten.

Från flera håll t. ex. i riksdagsmotioner och i den inledningsvis nämnda skriften från LO har det efterlysts en förstärkning av omplaceringskyddet

i föräldraledighetslagen. Frågan har senast behandlats av riksdagen i anslutning till arbetsmarknadsutskottets betänkande AU 1987/88:5.

I departementspromemorian förs vissa resonemang omkring denna fråga. Där framhålls att det inte är lämpligt att ge föräldralediga ett skydd mot omplaceringar som sträcker sig längre än skyddet i detta avseende för arbetstagare i allmänhet. Det påpekas vidare att många av de problem som påtalats faktiskt går att komma till rätta med inom ramen för gällande lag.

Det övervägande antalet remissinstanser delar uppfattningen att det i dag inte direkt kan sägas att lagens bestämmelse i detta avseende är otillräcklig.

Socialstyrelsen, Svenska Kvinnors Vänsterförbund och Husmodersförbundet Hem och Samhälle anser dock att lagtexten bör skrivas om även om detta innehållsmässigt inte skulle innebära någon förändring. Tjänstemännens centralorganisation (TCO) anser att en skärpning av bestämmelsen är nödvändig och menar att 11 § bör kompletteras med underrättelse- och förhandlingsskyldighet för arbetsgivare samt med en särskild regel för fördelning av bevisbördan i mål om brott mot lagen på denna punkt.

Jag har i propositionen om jämställdhetspolitiken (prop. 1987/88:105 s. 57) berört bl. a. frågan om omplacering efter föräldraledighet. Därvid har jag anfört att uppmärksamhet måste riktas mot sådana faktorer i arbetslivet som kan försvåra möjligheterna till föräldraledighet och att det är angeläget att kunskapen om dessa frågor ökar.

Jag delar den uppfattning som förts fram i promemorian att det för närvarande inte finns underlag för att bedöma om det är lagändringar som behövs och i så fall vilka. Den frågan får därför övervägas i ett senare sammanhang. Som nämnts i promemorian har arbetslivscentrum år 1987 beviljats medel av arbetsmiljöfonden för en treårig studie av hur föräldraledighetslagen tolkas och tillämpas av de lokala parterna på arbetsmarknaden och av enskilda anställda. En förstudie kommer att vara klar under år 1988. Detta utredningsarbete bör avvaktas innan förslag till en eventuell omarbetning av 11 § läggs fram.

2.2 Arbetstid mellan trekvartstid och heltid

Min bedömning: Jag är för närvarande inte beredd att föreslå någon ändring i föräldraledighetslagen såvitt gäller storleken på den arbetstidsförkortning en förälder har rätt till.

Promemorians förslag: I promemorian föreslås att en förälder skall få rätt att förkorta sin arbetstid med så mycket tid som han eller hon själv väljer ned till tre fjärdedelar av den normala arbetstiden.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran. Några arbetsgivarorganisationer framhåller dock att ett sådant system kan medföra ingripande störningar i en arbetsgivares verksamhet. Som exempel nämns de problem som kan uppkomma där arbetstagarna i arbetsgrupper, skiftgående arbetslag eller liknande börjar och slutar arbetspassen successivt och vid olika tidpunkter.

Skälen för min bedömning: Jag hyser stor förståelse för de argument som förs fram i promemorian som motivering för en ökad valfrihet i fråga om arbetstidsförkortningens längd. De fördelar en sådan möjlighet kan ha för en arbetstagare måste dock vägas mot de olägenheter som kan uppstå för en arbetsgivare i personalplaneringen.

Ledighet mellan trekvartstid och heltid förekommer redan i icke oväsentlig utsträckning genom överenskommelser. Det visar att en ökad flexibilitet kan uppnås genom kollektivavtal eller genom överenskommelse mellan arbetsgivare och arbetstagare utan direkt stöd i lagen.

Kraven på ökad valfrihet när det gäller uttag av föräldraledighet kommer i viss mån att tillgodoses genom den utbyggnad av föräldraförsäkringen som statsrådet Lindqvist tidigare denna dag har föreslagit och genom den utvidgning av antalet ledighetsperioder som jag föreslår nedan i avsnitt 2.3.

En ytterligare analys bör göras av hur ledighetsreglerna i framtiden på bästa sätt kan samordnas med bestämmelserna om föräldraförsäkringen.

Som jag redan har nämnt pågår det sedan år 1987 inom arbetslivscentrum en treårig studie av hur föräldraledighetslagen tolkas och tillämpas på arbetsmarknaden. Den av regeringen tillsatta arbetstidskommittén (A 1987:04) kommer under år 1989 att presentera ett samlat underlag som belyser effekterna för män, kvinnor och familjer av olika slags arbetstidsförkortningar. Vidare finns det anledning att avvakta erfarenheterna från det femåriga program som inom kort kommer att startas inom ramen för arbetsmiljöfondens verksamhet. Detta program syftar bl. a. till att visa fram goda exempel på arbetsplatser där arbetsorganisation, arbetstider, arbetsmiljö m. m. utformas på ett sådant sätt att de tillgodoser önskemål bland både män och kvinnor liksom bland arbetstagare med och utan familjeansvar.

Mot denna bakgrund har jag gjort den bedömningen att en lagstiftning som syftar till ökad valfrihet i fråga om arbetstider bör belysas närmare innan jag är beredd att föreslå någon förändring.

2.3 Utvidgning av antalet tillåtna ledighetsperioder

Mitt förslag: Antalet tillåtna perioder för föräldraledighet under ett kalenderår utökas från två till tre.

Promemorians förslag: Överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser stöder förslaget eller lämnar det utan erinran. De fem arbetsgivarorganisationerna menar dock att två perioder bör räcka och att en utvidgning med ytterligare en kan leda till svårigheter för arbetsgivare då de planerar sin verksamhet.

Skälen för mitt förslag: Den nuvarande regeln om uppdelning av ledigheten i högst två perioder gäller både för hel ledighet och för deltidsledighet. Antalet tillåtna perioder under ett kalenderår är maximerade till två. Undantag görs dock för ledighet dels då arbetstagaren utnyttjar sin rätt till

föräldrapenning för föräldrautbildning eller besök i förskoleverksamhet, dels då arbetstagaren har rätt till tillfällig föräldrapenning t. ex. vid barnets sjukdom eller besök på barnavårdscentral.

Periodregeln har tillkommit för att motverka alltför stora osäkerhetsfaktorer på arbetsplatserna. I motsats till vad som gäller i fråga om semester har nämligen en arbetstagare rätt att själv bestämma vilka dagar ledighet skall tas ut enligt föräldraledighetslagen. Arbetstagaren har också en ovillkorlig rätt till arbetstidsförkortning för varje barn som är under åtta år. Om alla föräldrar fritt skulle få disponera över sitt ledighetsuttag under ett kalenderår kan betydande planeringsproblem uppstå för deras arbetsgivare.

Enligt promemorian föreligger det nu skäl att utöka antalet ledighetsperioder från två till tre. Som skäl för det anförs bl. a. att begränsningen till två perioder kan ha fått effekter som från början inte var avsedda. Sålunda anförs att en deltidslig förälder, som vill ändra omfattning av sin arbetstid från en typ av deltid till en annan under året, inte skulle vara berättigad till någon hel ledighet alls under detta år.

I denna fråga vill jag anföra följande. Många föräldrar stöter på svårigheter när de försöker ordna tillsyn för sina barn för att kunna förvärvsarbета. Det är inte ovanligt att en förälder, som varit helt ledig en tid efter ett barns födelse, återgår i arbete på halvtid under en övergångsperiod vilket innebär att två ledighetsperioder tagits i anspråk. När rätten till föräldrapenning förbrukats och rätten till halvtidsledighet därmed tagit slut – eller när barntillsynsfrågan har ordnats och föräldern själv vill utvidga sin arbetstid – föreligger inte längre någon rätt till deltidslidighet det kalenderåret.

Med en utvidgning till tre tillåtna perioder kan de redovisade problemen reduceras.

Arbetsgivarnas organisationer har emellertid anfört erinringar mot en ändring av den nuvarande periodregeln under åberopande av främst de svårigheter detta skulle komma att medföra ur planeringssynpunkt. Jag konstaterar därvid att en huvudinvändning från arbetsgivarna syns vara att det vid lagens tillkomst år 1978 gjordes den bedömningen att en uppdelning av ledigheten på fler perioder än två per kalenderår skulle kunna leda till alltför stora svårigheter på vissa arbetsplatser (prop. 1977/78:104 s. 35). Redan i det lagstiftningsärendet var dock meningarna delade i frågan om det lämpliga antalet perioder. Sålunda hävdade vissa remissinstanser att en uppdelning på två perioder var alltför långtgående medan andra ansåg att den var otillräcklig. Även nu har flera remissinstanser, bl. a. arbetslivscentrum och vissa fackliga organisationer anfört att antalet tillåtna perioder kunde behöva vara fler än tre. Ingen arbetsgivarorganisation har å andra sidan nu gjort gällande att två perioder är för mycket.

Mot denna bakgrund anser jag att de fördelar som möjligheten till ökad flexibilitet för den enskilde arbetstagaren skulle medföra enligt vad jag har visat på tidigare väger över de nackdelar som arbetsgivarsidan i remissvaren har hävdad skulle bli en följd av reformen.

Jag föreslår alltså – i enlighet med promemorians förslag och stödd av det allt övervägande antalet remissinstanser – att antalet möjliga ledighetsperioder per kalenderår utökas från två till tre.

Mitt förslag: Utan arbetstagarens samtycke skall daglig föräldraledighet inte få delas upp utan skall förläggas antingen vid arbetsdagens början eller dess slut.

Promemorians förslag: Överensstämmer i sak med mitt förslag.

Remissinstanserna: Förslaget tillstyrks eller lämnas utan erinran av samtliga utom SAF, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Arbetsgivareföreningen SFO och Småföretagens riksorganisation (SHIO). De remissinstanser som motsätter sig förslaget anser att det medför alltför långtgående inskränkningar i arbetsgivarens möjligheter att planera verksamheten.

Skälen för mitt förslag: Frågan om en arbetsgivare enligt gällande lag mot arbetstagarens vilja får dela upp daglig föräldraledighet har varit omdiskuterad. Arbetsdomstolen anser i domen AD 1983 nr 87 att lagen inte lägger hinder i vägen för tolkningen att förläggning till både arbetsdagens början och dess slut är tillåten.

Lämpligheten härav har, som jag nämnt inledningsvis, ifrågasatts av bl. a. riksdagens arbetsmarknadsutskott. En uppdelning av ledigheten kan i vissa situationer vara förenad med nackdelar för arbetstagaren. Det gäller främst i familjer där båda föräldrarna arbetar deltid och önskar "gå omlott" så att den ene stannar hemma ett stycke in på arbetsdagen medan den andra går hem innan arbetsdagen normalt skulle vara slut. Eftersom arbetsgivaren under alla förhållanden beslutar i frågan om ledigheten skall förläggas vid början eller vid slutet av dagen blir föräldrarna inte garanterade att få arbeta på det sätt jag nu redogjort för. Deras utsikter att vid förhandlingar med sina arbetsgivare nå fram till en sådan lösning ökar dock om arbetsgivaren är hänvisad att lägga ledigheten antingen vid arbetsdagens början eller vid dess slut. Enligt min mening bör alltså en bestämmelse av denna innebörd införas i föräldraledighetslagen.

Även för andra arbetstagare kan det vara fördelaktigt att veta att arbetsgivaren, om överenskommelse inte kan träffas, endast har två förläggningsskjolor att välja mellan.

Jag vill framhålla att den föreslagna lagändringen inte hindrar en överenskommelse mellan arbetsgivaren och arbetstagaren om en uppdelad ledighet.

2.5 Skyldighet för arbetsgivaren att motivera förläggning av en daglig ledighet

Min bedömning: Jag är för närvarande inte beredd att föreslå någon annan inskränkning i en arbetsgivares rätt att förlägga daglig föräldraledighet än den som lagts fram ovan under punkt 2.4.

Promemorians förslag: En arbetsgivare som inte vill tillmötesgå en arbetstagares önskemål om att få föräldraledighet förlagd till viss del av

dagen skall visa sakliga skäl för sitt beslut. När arbetsgivaren underrättar arbetstagaren om beslutet skall han eller hon också ange skälen för detta.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran. Förslaget avstyrks helt av Svenska Arbetsgivareföreningen (SAF). Ett antal remissinstanser har synpunkter på bestämmelsens utformning eller uttrycker tveksamhet inför tillämpningen.

Skälen för min bedömning: Avsikten med förslaget i promemorian var att förbättra en arbetstagares möjligheter att få daglig föräldraledighet förlagd till den del av dagen, som arbetstagaren själv önskar.

Som jag redovisat ovan under avsnitt 2.3 pågår för närvarande flera utredningar och projekt som syftar till en kartläggning och analys av hur man kan organisera arbete och arbetstider så att krav från olika arbetstagare kan tillgodoses. Det finns anledning att avvakta resultatet av dessa studier innan en slutlig bedömning görs av hur problemen kring förläggning av daglig föräldraledighet skall lösas. Jag är därför för närvarande inte beredd att föreslå någon annan inskränkning i en arbetsgivares rätt att förlägga daglig föräldraledighet än den som lagts fram ovan under punkt 2.4.

2.6 Underrättelse till arbetstagarorganisation

Mitt förslag: Om arbetsgivaren inte går med på att förlägga daglig föräldraledighet på det sätt som arbetstagaren begärt skall arbetsgivaren underrätta inte bara arbetstagaren utan även dennes lokala arbetstagarorganisation om beslutet.

Promemorians förslag: Överensstämmer inledningsvis med mitt förslag. Vidare föreslås att skälen för arbetsgivarens beslut skall anges i underrättelsen samt att underrättelsen på begäran skall vara skriftlig.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser tillstyrker förslaget i promemorian eller lämnar det utan erinran. Förslaget avstyrks helt av SAF, Svenska Kommunförbundet och SHIO.

Skälen för mitt förslag: Ett problem i den nuvarande lagstiftningen har varit att de fackliga organisationerna inte alltid fått möjlighet att stödja sina medlemmar vid tvister om förläggning av ledighet. Det övervägande antalet remissinstanser har också ansett det betydelsefullt att promemorians förslag om underrättelse till arbetstagarorganisationen genomförs.

Jag har erfarit att en arbetstagare som har problem med förläggningen av föräldraledigheten, inte alltid begär och får stöd av sin fackliga organisation. En orsak till det kan vara att arbetstagaren uppfattar sin begäran om ledighet som en personlig angelägenhet snarare än en facklig. Organisationerna får därför inte kännedom om problemet.

Genom att underrättelseskyldigheten nu föreslås utvidgad från att gälla enbart arbetstagaren till att avse även dennes fackliga organisation får organisationen bättre möjligheter att stödja den enskilde arbetstagaren. Organisationen kan begära förhandling enligt MBL så att en gemensam

diskussion av skälen för och emot beslutet att inte tillgodose arbetstagarens önskemål kan komma till stånd.

Prop. 1988/89:69
Bilaga 2

I likhet med majoriteten av remissinstanserna anser jag att promemorians förslag i denna del bör genomföras. De förslag som förs fram i promemorian om att underrättelsen skall innehålla skälen för arbetsgivarens beslut samt på begäran vara skriftlig har ett direkt samband med den regel som behandlas ovan under avsnitt 2.5 och bör därför – i likhet med den bestämmelsen – bli föremål för särskild bedömning i annat sammanhang.

Brott mot den nya underrättelseskyldigheten bör vara skadeståndssanktionerat. Detta medför behov av en mindre ändring i lagens regel om skadestånd (13§).

3 Upprättat lagförslag

I enlighet med vad jag nu anfört har inom arbetsmarknadsdepartementet upprättats förslag till lag om ändring i lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn, m. m.

Förslaget bör fogas till regeringsprotokollet i detta ärende som *bilaga 2:4*.

4 Specialmotivering

6§

Ledigheten får delas upp på högst *tre* perioder för varje kalenderår. Berör *en* ledighetsperiod mer än ett kalenderår, skall den hänföras till det kalenderår under vilket ledigheten har påbörjats.

Ledighet under tid då arbetstagaren uppbär föräldrapenning eller tillfällig föräldrapenning enligt 4 kap. 4§ andra stycket, 10 eller 11§ lagen (1962:381) om allmän försäkring får delas upp utan hinder av bestämmelserna i första stycket.

Förslaget innebär att antalet tillåtna ledighetsperioder per kalenderår utvidgas från två till tre. En ledighetsperiod som sträcker sig från ett kalenderår till ett annat skall liksom hittills hänföras till det första kalenderåret.

Begreppet period är belyst dels i propositionen 1977/78: 104 s. 35 och 46–47, dels i propositionen 1984/85: 78 s. 136.

Periodregeln i första stycket behöver inte beaktas när ledighet tas ut för de ändamål som anges i andra stycket. Detta innebär t. ex. att en förälder har rätt att vara ledig varje gång hans eller hennes barn blir sjukt om föräldern i samband därmed uppbär tillfällig föräldrapenning.

8§

Ledighet skall förläggas till dag som arbetstagaren begär. Vid förkortning av arbetstiden till hälften eller till tre fjärdedelar av normal arbetstid skall dock förkortningen spridas över arbetsveckans samtliga dagar, om ej sär-

skilda skäl föranleder annat.

Arbetsgivaren skall samråda med arbetstagaren beträffande ledighetens förläggning under dagen och andra med ledigheten sammanhängande frågor, om förhandling med arbetstagarens organisation ej har ägt rum. Uppnås ej överenskommelse bestämmer arbetsgivaren i dessa frågor i den mån ej annat har avtalats. Arbetsgivaren får dock ej utan arbetstagarens samtycke *dela upp ledigheten under arbetsdagen eller förlägga den till annan tid än arbetsdagens början eller slut.*

Har beslut i fråga som avses i andra stycket träffats på annat sätt än genom överenskommelse med arbetstagaren eller företrädare för arbetstagaren, skall arbetsgivaren underrätta arbetstagaren *och dennes lokala arbetsstagarorganisation* om beslutet. Underrättelsen skall om möjligt lämnas senast två veckor före ledighetens början.

I den tredje meningen i *andra stycket* görs en inskränkning i arbetsgivarens rätt att bestämma hur daglig ledighet skall tas ut. För närvarande gäller att en arbetsgivare får förlägga daglig föräldraledighet både vid början och vid slutet av en och samma arbetsdag. Förslaget innebär att ledigheten inte utan arbetstagarens samtycke får läggas så att arbetstagaren både börjar senare och slutar tidigare än han eller hon annars skulle ha gjort. Arbetsgivaren har dock fortfarande fri rätt att bestämma om den dagliga ledigheten skall tas ut vid arbetsdagens början eller vid dess slut.

Enligt *tredje stycket* skall en arbetsgivare som inte kommer överens med arbetstagaren eller företrädare för denne om förläggning av deltidsledighet lämna underrättelse om sitt beslut. Underrättelse skall inte bara — som tidigare — lämnas till arbetstagaren utan även till dennes lokala fackliga organisation. En utförlig motivering till detta förslag har lämnats i avsnitt 2.6. Underrättelsen skall om möjligt lämnas senast två veckor före ledighetens början.

13§

En arbetsgivare som bryter mot denna lag skall betala skadestånd för den förlust som uppkommer och för den kränkning som har skett.

Om det är skäligt, kan skadeståndet sättas ned eller helt falla bort.

Som har angetts i den allmänna motiveringen bör den nya regeln om underrättelseskyldighet för arbetsgivaren till arbetstagarens organisation i vissa fall (8 § tredje stycket) vara sanktionerad med skadestånd. På grund härav har ordet "arbetstagaren" utgått ur bestämmelsen.

Ikraftträdande

De nya bestämmelserna förslås träda i kraft den 1 juli 1989.

5 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att anta förslaget till lag om ändring i lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn, m. m.

Lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

Härigenom föreskrivs att 4 kap. 3, 6 och 10 §§ lagen (1962:381) om allmän försäkring¹ skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

4 kap.

3 §²

Föräldrapenning med anledning av ett barns födelse utges under högst 360 dagar sammanlagt för föräldrarna.

Föräldrapenning med anledning av ett barns födelse utges under högst 450 dagar sammanlagt för föräldrarna.

Vid flerbarnsbörd utges föräldrapenning under ytterligare 180 dagar för varje barn utöver det första.

Om föräldrarna gemensamt har vårdnaden om barnet, har varje förälder rätt att uppbära föräldrapenning under minst 90 dagar av den i första stycket angivna tiden.

En förälder som ensam har vårdnaden om barnet har rätt att själv uppbära föräldrapenningen under hela den tid som anges i första och andra styckena.

En förälder kan avstå rätt att uppbära föräldrapenning till förmån för den andra föräldern. Ett avstående från rätt att uppbära föräldrapenning görs genom skriftlig anmälan till försäkringskassan.

Föräldrapenning utges *inte* för barn som fyllt fyra år.

Föräldrapenning utges *längst till dess barnet har fyllt åtta år eller till den senare tidpunkt då barnet har avslutat det första skolåret.*

6 §³

Hel föräldrapenning utgör lägst 60 kronor om dagen (garantinivå).

Föräldrapenning för de första 180 dagarna utges med belopp motsvarande föräldrarnas sjukpenning, beräknad enligt 3 kap. med undantag av 5 § fjärde och femte styckena samt 10 a och 10 b §§, om föräldern under minst 240 dagar i följd före barnets födelse eller den beräknade tidpunkten härför har varit försäkrad för en sjukpenning över garantinivån.

Föräldrapenning för de första 180 dagarna utges med belopp motsvarande föräldrarnas sjukpenning, beräknad enligt femte stycket, om föräldern under minst 240 dagar i följd före barnets födelse eller den beräknade tidpunkten härför har varit försäkrad för en sjukpenning över garantinivån.

Utöver vad som anges i andra stycket utges föräldrapenning för varje barn för 90 dagar med belopp motsvarande föräldrarnas sjukpenning, beräknad enligt 3 kap. med undantag av 5 § fjärde och femte styckena samt 10 a och 10 b §§, och

Utöver vad som anges i andra stycket utges föräldrapenning för varje barn för 180 dagar med belopp motsvarande föräldrarnas sjukpenning, beräknad enligt femte stycket, och 90 dagar med belopp enligt garantinivån.

¹ Lagen omtryckt 1982:120.

² Senaste lydelse 1985:87.

³ Senaste lydelse 1987:223.

90 dagar med belopp enligt garanti-nivån.

Föräldrapenning vid flerbarns-börd enligt 3 § andra stycket beräk-nas enligt tredje stycket.

Vid flerbarnsbörd utges föräldr-a-penning enligt 3 § andra stycket för 90 dagar med belopp motsvarande förälderns sjukpenning, beräknad enligt femte stycket, och 90 dagar med belopp enligt garantinivån.

När föräldrapenning enligt and-ra-fjärde styckena skall utges med belopp motsvarande förälderns sjuk-penning, skall beräkningen ske en-ligt 3 kap. med undantag av 5 § fjär-de och femte styckena samt 10 a och 10 b §§.

Utän hinder av vad som föreskrivs i andra-fjärde styckena skall, om förälderns sjukpenninggrundande inkomst har sänkts enligt 3 kap. 5 § tredje stycket 5, föräldrapenningen till dess barnet fyller två år beräknas lägst på grundval av den sjukpenninggrundande inkomst som gällde innan sänkningen skedde eller den högre inkomst som löneutvecklingen inom yrkesområdet därefter föranleder, om föräldern avstår från förvärvsarbete för vård av barn. Är kvinnan gravid på nytt vid utgången av denna tid och beräknas barnets födelse ske inom sex månader eller föds barnet inom nämnda tid, skall hennes föräldrapenning även fortsättningsvis beräknas på motsvarande sätt.

10 §⁴

En förälder har rätt till tillfällig föräldrapenning för vård av ett barn, som inte har fyllt tolv år, om föräldern behöver avstå från förvärvsarbete i samband med

1. sjukdom eller smitta hos barnet,
2. sjukdom eller smitta hos barnets ordinarie vårdare,
3. besök i samhällets förebyggande barnhälsovård,
4. vårdbehov som uppkommer till följd av att barnets andra förälder besöker läkare med ett annat barn till någon av föräldrarna, under förut-sättning att sistnämnda barn omfattas av bestämmelserna om tillfällig föräldrapenning.

För vård av ett barn vars levnadsålder understiger 240 dagar utges tillfällig föräldrapenning enligt första stycket endast om tillsynen av barnet är stadigvarande ordnad eller om barnet vårdas på sjukhus.

En förälder till barn som fyllt fyra *men inte tolv år* har rätt till tillfällig föräldrapenning även när föräldern avstår från förvärvsar-be-te i samband med föräldrautbild-ning, besök i barnets skola eller be-sök i förskole- eller fritidshems-
verksamhet inom samhällets barn-omsorg i vilken barnet deltar (kon-taktdagar).

En förälder till barn som fyllt fyra *år har, till och med det kalen-derår under vilket barnet fyller tolv år, rätt till tillfällig föräldrapenning även när föräldern avstår från för-värvsarbete i samband med föräld-rautbildning, besök i barnets skola eller besök i förskole- eller fritids-hemsverksamhet inom samhällets barnomsorg i vilken barnet deltar (kontaktdagar).*

⁴ Senaste lydelse 1988:130.

Rätt till tillfällig föräldrapenning tillkommer även en fader som avstår från förvärvsarbete i samband med barns födelse för att närvara vid förlossningen, biträda i hemmet eller vårda barn. Motsvarande gäller i tillämpliga delar för en fader vid adoption av barn, om barnet inte fyllt tio år. Som adoption anses även att någon tar emot ett barn i avsikt att adoptera det.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1989.

2. I fråga om föräldrapenning för vård av barn som är födda före oktober 1988 gäller 4 kap. 3 § första stycket och 6 § tredje stycket i den äldre lydelsen. För vård av barn som är fött under augusti eller september 1988 utges dock föräldrapenning för ytterligare 30 respektive 60 dagar med belopp motsvarande föräldrarnas sjukpenning. Det utökade antalet dagar gäller vid flerbarnsfödelse endast ett barn.

3. Äldre föreskrift i 4 kap. 3 § sjätte stycket gäller fortfarande i fråga om vård av barn som är födda den 1 juli 1985 eller tidigare.

Sammanfattning av promemorian (Ds A 1987:6) Förstärkt rätt till föräldraledighet

Prop. 1988/89:69
Bilaga 2:1

I denna promemoria föreslås vissa ändringar i föräldraledighetslagen. De rör förläggningen av daglig föräldraledighet. Ändringarna innebär i huvudsak följande.

1. Arbetstagaren skall få rätt att välja en arbetstid som är längre än tre fjärdedelar av arbetstiden men kortare än heltid.

2. Antalet tillåtna ledighetsperioder utökas till tre.

3. En arbetsgivare som inte vill tillmötesgå en arbetstagares önskemål om att få ledigheten förlagd till viss del av dagen skall ha sakliga skäl för sitt beslut.

4. Mot arbetstagarens vilja skall daglig ledighet inte få delas upp så att den förläggs till både arbetsdagens början och dess slut.

5. I fall då arbetsgivaren och arbetstagaren inte kan enas om hur ledigheten skall förläggas, skall arbetsgivaren underätta arbetstagaren — inte bara om sitt beslut — utan även om skälen för detta. Det skall på begäran göras skriftligen.

6. Kan parterna inte enas om hur ledigheten skall förläggas, skall arbetsgivaren underrätta även den lokala arbetstagarorganisation, som arbetstagaren tillhör, om sitt beslut och skälen för detta. Organisationen har redan enligt gällande lagstiftning rätt att påkalla överläggning med arbetsgivaren om beslutet.

Bestämmelserna föreslås träda i kraft den 1 april 1988.

I promemorian diskuteras också eventuella åtgärder till skydd för en arbetstagare som mot sin vilja omplaceras eller på annat sätt får försämrade arbetsförhållanden till följd av föräldraledighet. Något förslag till lagändring läggs inte fram i den delen.

Förteckning över remissinstanser som avgett
yttrande över promemorian (Ds A 1987:6)
Förstärkt rätt till föräldraledighet.

Prop. 1988/89:69
Bilaga 2:2

Efter remiss har yttranden över promemorian avgetts av arbetsdomstolen, hovrätten för västra Sverige, arbetslivscentrum, juridiska fakulteten vid Uppsala universitet, riksförsäkringsverket, socialstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, statens arbetsgivarverk, jämställdhetsombudsmannen, Svenska Arbetsgivareföreningen, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Arbetsgivareföreningen SFO, Kooperationens förhandlingsorganisation, Småföretagens riksorganisation, Landsorganisationen i Sverige, Tjänstemännens centralorganisation, Centralorganisationen SACO/SR, Centerpartiets Kvinnoförbund, Folkpartiets Kvinnoförbund, Moderata Samlingspartiets Kvinnoförbund, Svenska Kvinnors Vänsterförbund, Yrkeskvinnors Riksförbund, Husmodersförbundet Hem och Samhälle och Fredrika-Bremer-Förbundet.

Utdrag ur Protokoll vid sammanträde 1988-11-22

Närvarande: f. d. regeringsrådet Bengt Wieslander, regeringsrådet Ulla Wadell, justitierådet Staffan Magnusson.

Enligt protokoll vid regeringssammanträde den 17 november 1988 har regeringen på hemställan av statsrådet Ingela Thalén beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till lag om ändring i lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn, m. m.

Förslaget har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Marianne Tejning.

Lagrådet lämnar förslaget utan erinran.

Härigenom föreskrivs att 6, 8 och 13 §§ lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn, m. m.¹ skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*6§²

Ledighet får delas upp på högst två perioder för varje kalenderår. Berör ledighetsperiod mer än ett kalenderår, skall den hänföras till det kalenderår under vilket ledigheten har påbörjats.

Ledigheten får delas upp på högst tre perioder för varje kalenderår. Berör *en* ledighetsperiod mer än ett kalenderår, skall den hänföras till det kalenderår under vilket ledigheten har påbörjats.

Ledighet under tid då arbetstagaren uppbär föräldrapenning eller tillfällig föräldrapenning enligt 4 kap. 4 § andra stycket, 10 eller 11 § lagen (1962:381) om allmän försäkring får delas upp utan hinder av bestämmelserna i första stycket.

8 §

Ledighet skall förläggas till dag som arbetstagaren begär. Vid förkortning av arbetstiden till hälften eller till tre fjärdedelar av normal arbetstid skall dock förkortningen spridas över arbetsveckans samtliga dagar, om ej särskilda skäl föranleder annat.

Arbetsgivaren skall samråda med arbetstagaren beträffande ledighetens förläggning under dagen och andra med ledigheten sammanhängande frågor, om förhandling med arbetstagarens organisation ej har ägt rum. Uppnås ej överenskomst, bestämmer arbetsgivaren i dessa frågor i den mån ej annat har avtalats. Arbetsgivaren får dock ej utan arbetstagarens samtycke förlägga *ledigheten* till annan tid än arbetsdagens början eller slut.

Arbetsgivaren skall samråda med arbetstagaren beträffande ledighetens förläggning under dagen och andra med ledigheten sammanhängande frågor, om förhandling med arbetstagarens organisation ej har ägt rum. Uppnås ej överenskomst, bestämmer arbetsgivaren i dessa frågor i den mån ej annat har avtalats. Arbetsgivaren får dock ej utan arbetstagarens samtycke *dela upp ledigheten under arbetsdagen eller förlägga den* till annan tid än arbetsdagens början eller slut.

Har beslut i fråga som avses i andra stycket träffats på annat sätt än genom överenskommelse med arbetstagaren eller företrädare för arbetstagaren, skall arbetsgivaren underrätta arbetstagaren om beslutet. Underrättelsen skall om möjligt lämnas senast två veckor före ledighetens början.

Har beslut i fråga som avses i andra stycket träffats på annat sätt än genom överenskommelse med arbetstagaren eller företrädare för arbetstagaren, skall arbetsgivaren underrätta arbetstagaren *och dennes lokala arbetstagarorganisation* om beslutet. Underrättelsen skall om möjligt lämnas senast två veckor före ledighetens början.

¹ Lagen omtryckt 1979:645.

² Senaste lydelse 1985:90.

13§

En arbetsgivare som bryter mot denna lag skall betala *arbetstagaren* skadestånd för den förlust som uppkommer och för den kränkning som har skett.

En arbetsgivare som bryter mot denna lag skall betala skadestånd för den förlust som uppkommer och för den kränkning som har skett.

Om det är skäligt, kan skadeståndet sättas ned eller helt falla bort.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1989.

	Sid.
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 22 december 1988	3
<i>Socialdepartementet</i>	
1 Inledning	4
2 Nuvarande ersättningsregler	6
3 Utbyggnad av föräldraförsäkringen	7
3.1 Utbyggnadens inriktning	8
4 Första etappen i utbyggnaden av föräldraförsäkringen	9
4.1 Antalet ersättningsdagar	9
4.2 Tidsram för uttag av föräldrapenning	10
4.3 Kontaktdagar	11
4.4 Möjlighet att ta ut ömsom dagar med föräldrapenning på sjukpenningnivå och ömsom dagar med föräldrapenning på garantinivå	11
4.5 Övergångsregler	12
4.5.1 Barn som omfattas av det ökade antalet ersättningsdagar	12
4.5.2 Åldersgränsen för uttag av föräldrapenning	13
4.6 Utformning av övergångsregler i etapperna 2 och 3 av utbyggnaden av föräldraförsäkringen	14
5 Information	15
6 Kostnader	16
6.1 Föräldraförsäkringen	16
6.2 Administrativa kostnader m. m.	16
7 Ikraftträdande	17
8 Upprättat lagförslag	17
9 Hemställan	17
<i>Arbetsmarknadsdepartementet</i>	
1 Inledning	18
2 Allmän motivering	19
2.1 Bakgrund	19
2.1.1 Föräldraledighetslagen	19
2.1.2 Småbarnsföräldrars förvärvssituation m. m.	20
2.1.3 Skydd mot omplacering	20
2.2 Arbetstid mellan trekvartstid och heltid	21
2.3 Utvidgning av antalet tillåtna ledighetsperioder	22
2.4 Uppdelning av daglig föräldraledighet	24
2.5 Skyldighet för arbetsgivaren att motivera förläggning av en daglig ledighet	24
2.6 Underrättelse till arbetstagarorganisation	25
3 Upprättat lagförslag	26
4 Specialmotivering	26
5 Hemställan	27

För propositionen gemensam bilagedel

Bilaga 1:1	Förslag till Lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring	28
Bilaga 2:1	Sammanfattning av promemorian (Ds A 1987:6) Förstärkt rätt till föräldraledighet	31
Bilaga 2:2	Förteckning över remissinstanser som avgett yttrande över promemorian (Ds A 1987:6) Förstärkt rätt till föräldraledighet	32
Bilaga 2:3	Lagrådet	33
Bilaga 2:4	Förslag till Lag om ändring i lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn m. m.	34

